

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ САНІТАРНОГО ТА ЕПІДЕМІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ

SCIENTIFICALLY – METHODOICAL PRINCIPLES OF STATE REGULATION OF SANITARY AND EPIDEMIC WELFARE OF THE POPULATION

Стаття присвячена обґрунтуванню науково-методичних засад державного регулювання санітарного та епідемічного благополуччя населення. Визначено, що даний об'єкт дослідження розуміється як важливий напрям державної політики. Здоров'я населення розглядається як індикатор якості життя населення, що сприяє підвищенню не лише продуктивності праці, а й загалом позитивно впливає на всю систему функціонування людини із економічним та соціальним середовищем.

Встановлено, що в Україні існує достатня законодавча база з питань забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Правове забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення здійснюється законодавством України, яке базується на Конституції України і складається із Законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз», «Про захист населення від інфекційних хвороб», інших нормативно-правових актів та санітарних норм.

Виявлено, що впродовж 2021 року зареєстровано чимало звернень громадян з питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Серед них виокремлено такі санітарно-епідеміологічні проблеми: недостатній рівень озеленення; забруднене повітря; акустичне (шумове) забруднення; забруднена питна вода; засмічені вулиці, відсутні смітники поза житловою зоною; скарги стосовно забруднення атмосферного повітря, ґрунтів та водних ресурсів, що загалом становлять загрозу для здоров'я громадян. Переважно такі звернення надходили від жителів Дніпропетровської та Донецької областей.

Запропоновано приділяти більше уваги науково-методичним засадам державного управління щодо санітарного та епідемічного благополуччя населення, що сприятиме ефективній реалізації відповідного законодавства, розробленню необхідних інструкцій та положень, залученню до розробки методичного забезпечення антикризових менеджерів, як наприклад при пандемії Covid-19.

Ключові слова: державне управління, санітарно-епідемічне благополуччя, санітарно-епідеміологічні норми і правила, здоров'я, населення, навколишнє середовище.

The article is devoted to substantiating the scientifically – methodical principles of state regulation of sanitary and epidemic welfare of the population. It was determined that this object of research is understood as an important direction of state policy. The health of the population is considered as an indicator of the quality of life of the population, which helps to increase not only labor productivity, but also generally has a positive effect on the entire system of human functioning with the economic and social environment.

It has been established that Ukraine has a sufficient legislative framework for ensuring the sanitary and epidemiological well-being of the population. Legal provision of the sanitary and epidemiological well-being of the population is carried out by the sanitary legislation of Ukraine, which is based on the Constitution of Ukraine and consists of the Laws of Ukraine "On ensuring the sanitary and epidemiological well-being of the population", "On the fight against tuberculosis", "On the protection of the population from infectious diseases", other legal acts and sanitary standards.

It was revealed that during 2021, many appeals from citizens were registered on issues of ensuring the sanitary and epidemic well-being of the population. Among them, the following sanitary-epidemiological problems are singled out: insufficient level of greening; air pollution; acoustic (noise) pollution; contaminated drinking water; littered streets, no garbage cans outside the residential area; complaints about the pollution of atmospheric air, soil and water resources, which in general pose a threat to the health of citizens. Mostly, such appeals came from residents of Dnipropetrovsk and Donetsk regions.

It is proposed to pay more attention to the scientifically – methodical principles of public administration regarding the sanitary and epidemic welfare of the population, which will contribute to the effective implementation of the relevant legislation, the development of the necessary instructions and regulations, and the involvement of crisis managers in the development of methodical support for crisis management, such as during the Covid-19 pandemic.

Key words: public administration, sanitary-epidemic well-being, sanitary and epidemiological norms and rules, health, population, environment.

УДК 351.77:614.3/.4:616.9
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2022.32.2>

Михайленко М.М.

аспірант кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика

Постановка проблеми у загальному вигляді. Регулювання санітарного та епідемічного благополуччя населення вважається одним з пріоритетних напрямів державної політики, адже турбота про життя і здоров'я є базовими для будь-якої країни. Від здоров'я населення залежить якість робочої сили, її продуктивність та ефективність виробництва. У багатьох країнах імплементовані та функціонують програми забезпечення санітарно

епідемічного благополуччя населення, котрі закладені в основу національної політики в галузі охорони здоров'я. Однак з кожним днем дедалі частіше громадяни стикаються з проблемами, що виникають у цій сфері. На сьогодні це питання залишається вкрай актуальним та хвилює чи не кожного громадянина нашої держави.

Збереження і поліпшення здоров'я забезпечує більш повне використання багатогран-

них можливостей людини, продовження тривалості активного працездатного періоду її життя та піднесення економічно значущих якісних характеристик населення. Здоров'я сприймається не стільки як здатність до фізичного благополучного існування, скільки здатність до виконання соціально-трудо-вих функцій, до відтворення сукупності людських здібностей та потреб взагалі. Останнім часом спостерігається зростаюча тенденція до погіршення стану навколишнього середовища і загострення екологічних проблем. Все більшого значення набуває проблема забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя і утримання стабільних показників загальної епідемічної безпеки. Така ситуація засвідчує про необхідність урегулювання державного управління санітарно-епідемічним благополуччям населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням санітарно-епідемічного благополуччя приділялася значна увага науковців. Так, зокрема, Демченко І. С. досліджував інституційну спроможність захисту від інфекційних захворювань; Ліхтер М. П. вивчала юридичну природу права на санітарно-епідемічне благополуччя населення; Хайнацький Є. С. розглядав правове регулювання цієї сфери; Махнюк В. М., Сердюк А. М. працювали над питаннями розробки нової класифікації суб'єктів господарювання в Україні за ступенем ризику.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на наявність чималої кількості наукових напрацювань з даної проблематики, на даний час немає системних та ґрунтовних досліджень щодо науково-методичних засад державного регулювання санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Мета статті – дослідити поняття «санітарно-епідемічне благополуччя населення», виокремити основні аспекти його забезпечення та розкрити особливості та підходи до науково-методичного забезпечення державного регулювання щодо нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання санітарного та епідемічного благополуччя населення визначається системою необхідних принципів та заходів, які передбачають дотримання чинного законодавства щодо санітарно-епідеміологічної ситуації та задовільних умов життя населення. Науково-методичне забезпечення щодо об'єкта регулювання включає в себе нормативно-правову базу та відповідні інструкції, положення, розроблені методики тощо.

Збереження та зміцнення здоров'я населення – одне з найважливіших завдань реалі-

зації державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя.

В Україні існує достатня законодавча база з питань забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Правове забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення здійснюється законодавством України, яке базується на Конституції України і складається із Законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз», «Про захист населення від інфекційних хвороб», інших нормативно-правових актів та санітарних норм.

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004 XII встановлює, що санітарне та епідемічне благополуччя населення – це стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами [2]. Даний закон регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення належного санітарного та епідемічного стану в країні, визначає відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян.

Санітарно-епідеміологічне благополуччя територій і населених пунктів, відповідно до ст. 27 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», забезпечується системою державних стимулів і регуляторів, спрямованих на суворе дотримання санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, комплексом відповідних заходів та організацією державного санітарного нагляду [1].

Статтею 30 вищенаведеного законодавчого акту визначено, що держава забезпечує планомірне науково обґрунтоване попередження, лікування, локалізацію та ліквідацію масових інфекційних захворювань. Щодо окремих особливо небезпечних інфекційних захворювань можуть здійснюватися обов'язкові медичні огляди, профілактичні щеплення, лікувальні та карантинні заходи в порядку, передбаченому законом [1].

Є. С. Хайнацький досліджуючи проблеми щодо правового регулювання сфери санітарного та епідеміологічного благополуччя та його термінологічного наповнення слушно зауважує, що застосування законодавцем терміну епідемічний, замість терміну епідеміологічний вбачається помилковим, з огляду на різний етимологічний зміст вказаних понять. Так, епі-

демічне благополуччя частіше вживається як належне до епідемії, тим-часом як епідеміологічне благополуччя відображає недопущення виникнення, запобігання та протидію поширенню інфекційних захворювань [6, с. 61].

Т. І. Макарова визначає санітарно – епідемічне благополуччя населення як стан здоров'я населення, за якого відсутня несприятлива дія на організм людини чинників середовища її проживання і створюються сприятливі умови для життєдіяльності людини. Під середовищем проживання людини в цьому випадку розуміється частина довкілля, що містить її природні компоненти, а також питну воду, продовольчі та промислові товари, умови праці, побуту, навчання і виховання. Чинниками довкілля, які мають опосередковану дію на людину, визнаються хімічні, фізичні, біологічні компоненти середовища природного або антропогенного походження, здатні впливати на організм людини [3].

З точки зору М.П. Ліхтер сфера санітарно-епідемічного благополуччя є однією з найважливіших у суспільному житті, адже охоплює питання забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людини та усталеного для конкретної території стану здоров'я населення. Легальне врегулювання санітарних відносин здійснюється сукупністю правових норм різної галузевої належності, серед яких особливе місце займають норми – принципи [8, с. 95].

Стан здоров'я населення та сприятливе середовище життєдіяльності людей – складові санітарного та епідемічного благопо-

луччя населення. Однак з кожним днем дедалі частіше громадяни стикаються з проблемами, що виникають у цій сфері. На сьогодні це питання залишається вкрай актуальним та хвилює чи не кожного громадянина нашої держави.

Впродовж минулого року до урядової телефонної «гарячої лінії» Урядового контактного центру надійшло понад 800 звернень громадян з питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Серед основних санітарно-епідеміологічних проблем виокремлено: забруднене повітря; акустичне (шумове) забруднення; незадовільний стан відкритих водойм міста; забруднена питна вода; засмічені вулиці, відсутні смітники поза житловою зоною; несанкціоновані звалища побутового сміття поблизу лісосмуг або посадок; нераціональне використання ґрунтів; поселенське навантаження. Зареєстровано скарги стосовно забруднення атмосферного повітря, ґрунтів та водних ресурсів, що загалом становлять загрозу для здоров'я громадян. Громадяни повідомляли про перевищення вмісту нітратів, недотримання бактеріологічних та хімічних показників якості води. [4]. Громадяни також зверталися з проханням провести перевірки дотримання санітарно-епідеміологічних норм на підприємствах торгівлі, громадського харчування. В табл. 1 представлено права та обов'язки громадян щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя.

Таблиця 1

Права та обов'язки громадян щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя

Громадяни	
права на	обов'язки
безпечні для здоров'я і життя продукти харчування, питну воду, умови праці, навчання, виховання, побуту, відпочинку та навколишнє природне середовище; участь у розробці, обговоренні та громадській експертизі проектів програм і планів забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, внесення пропозицій з цих питань до відповідних органів; відшкодування шкоди, завданої їх здоров'ю внаслідок порушення підприємствами, установами, організаціями, громадянами санітарного законодавства; достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь.	піклуватися про своє здоров'я та здоров'я і гігієнічне виховання своїх дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян; брати участь у проведенні санітарних і протиепідемічних заходів; проходити обов'язкові медичні огляди та робити щеплення у передбачених законодавством випадках; виконувати розпорядження та вказівки посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби при здійсненні ними державного санітарно-епідеміологічного нагляду; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя.

Складено автором на основі [2; 5]

В табл. 2 представлено права та обов'язки підприємств, установ і організацій щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, які дають змогу зрозуміти як працюють механізми державного управління щодо регулювання цих процесів.

Вбачаємо за доцільне зауважити, що, як відомо, Державна санітарно-епідеміологічна служба, посадові особи якої довгий час здійснювали функції з державного санітарно-епідеміологічного нагляду, ліквідована згідно постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби» від 29.03.2017 р. № 348. Тому завдання і функції з реалізації державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та із здійснення контролю (нагляду) за дотриманням вимог санітарного законодавства (крім функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників) покладено на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [7].

тричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників) покладено на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [7].

Висновки. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні. Пандемія Covid-19 показала необхідність антикризового управління із залученням менеджерів, які мають досвід формування державної політики у сфері системної кризи, пов'язаної з епідемією та розроблення ефективних методів забезпечення нерозповсюдження хвороб тощо.

Так, варто наголосити на те, що наукове та методичне забезпечення є однією з умов ефек-

Таблиця 2

Права та обов'язки підприємств, установ і організацій щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя

Підприємства, установи і організації	
права на	обов'язки
<p>одержання від органів державної виконавчої влади, місцевого і регіонального самоврядування, а також відповідних органів і закладів охорони здоров'я інформації про стан здоров'я населення, санітарну та епідемічну ситуацію, законодавчі, нормативні акти з питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення та санітарні норми;</p> <p>відшкодування збитків, завданих їм внаслідок порушень санітарного та епідемічного законодавства підприємствами, установами, організаціями та громадянами.</p>	<p>за пропозиціями посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби розробляти і здійснювати санітарні та протиепідемічні заходи;</p> <p>у випадках, передбачених санітарними нормами, забезпечувати лабораторний контроль за виконанням вимог цих норм щодо безпеки використання (зберігання, транспортування тощо) шкідливих для здоров'я речовин та матеріалів, утворюваних внаслідок їх діяльності викидів, скидів, відходів та факторів, а також готової продукції;</p> <p>на вимогу посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби надавати безоплатно зразки використовуваних сировини і матеріалів, а також продукції, що випускається чи реалізується, для проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи; виконувати розпорядження і вказівки посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби при здійсненні ними державного санітарно-епідеміологічного нагляду; усувати за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакт з такими хворими, з виплатою у встановленому порядку допомоги з соціального страхування, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється Міністерством охорони здоров'я України; негайно інформувати органи, установи і заклади державної санітарно-епідеміологічної служби про надзвичайні події і ситуації, що становлять загрозу здоров'ю населення, санітарному та епідемічному благополуччю; відшкодувати у встановленому порядку працівникам і громадянам шкоду, завдану їх здоров'ю внаслідок порушення санітарного законодавства.</p>

Складено автором на основі [2; 5]

тивної реалізації державного управління щодо санітарного та епідемічного благополуччя населення. Це полегшує роботу фахівцям, які безпосередньо здійснюють контроль та нагляд за виконанням законодавства та розроблених інструкцій. Воно виступає як показник якості за дотриманням цих норм та правил. Тому вважаємо, що для підвищення результативності виконання відповідних програм санітарного та епідемічного благополуччя населення варто приділяти більше уваги науково-методичним засадам його державного регулювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2802-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
2. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12/ed20181004#Text>
3. Макарова Т. И. Санитарно-эпидемиологическое благополучие населения. 2014. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/109103/1.pdf>
4. Офіційний сайт «Укрінформ». URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-news/1563111-ukraiintsi_signalizuyut_pro_porushennya_sanitarno_epidemichnogo_blagopoluchchya_naselennya_uryadova_telefonna_garyacha_liniya_1874641.html
5. Офіційний сайт Рудківської міської ради. URL: <https://rudkivska-gromada.gov.ua/news/1630142476/>
6. Хайнацький Є. С. Правове регулювання сфери санітарно-епідеміологічного благополуччя населення: проблеми термінологічного наповнення. Концепція соціальної безпеки в Україні: тези доп. учасників наук.- практ. конф. (Харків, 6 лист. 2020 р.). С. 60–61. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201106/article/view/khainatskyi/pdf
7. Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2017 р. № 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2017-%D0%BF#Text>
8. Ліхтер М. П. Принципи правового регулювання санітарно-епідемічного благополуччя. Науковий вісник Херсонського державного університету: юридичні науки. 2016. № 4 (1). С. 95-98